

2354/6

# strani jezici

U ovom broju:

- Mjesto stranih jezika u nastavnim planovima nekih evropskih zemalja
- Četvrt stoljeća izdavanja udžbenika stranih jezika
- Prilog jednom pitanju sintaksičke sinonimije u ruskom jeziku
- Uloga nastavnika engleskog jezika u formiranju ličnosti učenika
- Razvijanje sposobnosti čitanja na stranom jeziku
- Diskusija
- Živa riječ
- Naša iskustva
- Kronika
- Prikazi knjiga
- Bibliografija

**4**

Casopis za unapređenje  
nastave stranih jezika •  
Izdaju Sekcija za strane  
jezike Hrvatskog filološkog  
društva i Školska  
knjiga • Zagreb 1975.

Casopis izlazi četiri puta godišnje. Godišnja pretplata 60.— ND. Za inozemstvo 120.— ND. Pojedini broj 15.— ND. dvobroj 30.— ND.  
 Pretplate šalžite na adresu: Školska knjiga, Masarykova 28, 41000 Zagreb, Ziro račun broj 30107-601-3018

*Glavni urednik:*  
 Rudolf Filipović

*Zamjenik glavnog urednika*  
 Antica Menac

*Tajnik uredničkog odbora:*  
 Olja Perić

*Članovi uredničkog odbora:*

Davorka Celmić (Naša iskustva) — Rudolf Filipović (Lingvistika i Diskusija) — Oktavija Gerčan (Naša iskustva) — Josip Jernej (Prikazi knjiga i Bibliografija) — Mirjana Jurčić (Metodika i Naša pošta) — Antica Menac (Lingvistika i Živa riječ) — Zlatko Muhvić (Kronika) — Miho Sklijarov (Metodika)

*Adresa uredništva:*

Filozofski fakultet, Odsjek za anglistiku, soba B-013, Đure Salaja 3, 41000 Zagreb, telefon: 513-155, kućni 141

*Grafički urednik:*  
 Krešimir Haluga

*Lektor:*  
 Dragica Latinac

*Korektor:*  
 Marka Jakovljević

*Tisak:*  
 Grafički zavod Hrvatske  
 Zagreb, Frankopanska 26

## Sadržaj

- Z. Muhvić: Mjesto stranih jezika u nastavnim planovima nekih evropskih zemalja . . . 241  
 A. Tomić: Četvrt stoljeća izdavanja udžbenika stranih jezika . . . . . 248

### Lingvistika

- O. Brajičić: Prilog jednom pitanju sintaksičke sinonimije u ruskom jeziku . . . . . 254

### Metodika

- A. Penić: Uloga nastavnika engleskog jezika u formiranju ličnosti učenika . . . . . 265  
 O. Gerčan — A. Nakić — O. Perić: Razvijanje sposobnosti čitanja na stranom jeziku . . 269

### Diskusija

- K. Rogošić: Školske zadaće u srednjim školama 282  
 Y. Vrhovac: Školske zadaće . . . . . 286

### Živa riječ

- V. Ivir: The Terminology of Social and Political Life in Yugoslavia . . . . . 289  
 B. Jakić: Wie sagt man das auf Deutsch? . . . 295

### Naša iskustva

- K. Jelinčić-Babić — Lidija Oštarić — Olga Vučetić: Primjena grupnog rada u stručnoj školi 298  
 K. Sviben: Obrada TV-emisije »Die Stimme von Fichtelberg« u VIII razredu osnovne škole 301

**Kronika** . . . . . 307

**Rad stručnih aktiva** . . . . . 310

**Prikazi knjiga** . . . . . 311

**Bibliografija** . . . . . 318

# strani jezici

God. IV

1975

Broj 4

## MJESTO STRANIH JEZIKA U NASTAVNIM PLANOVIMA NEKIH EVROPSKIH ZEMALJA

U posljednje vrijeme prevladava u nas tendencija da sve srednje škole bez obzira na svoju specifičnu namjenu prijeđu u I i II razredu na rad po nastavnom programu Opće srednje škole, čime ta škola postaje jedini oblik u 9. i 10. godini školovanja naših učenika.

Na rad po spomenutom nastavnom planu prešle su u školskoj godini 1975/76. i neke gimnazije, iako je strani jezik u njemu prošao vrlo loše. Zna se, naime, da su gimnazije općeobrazovne škole, u kojima su strani jezici dosada zauzimali prilično važno mjesto, što je sasvim u skladu s općim stavovima i politikom Jugoslavije kao nesvrstane zemlje, koja želi i traži dobre odnose i što življe ekonomske, kulturne i druge veze sa svim narodima i zemljama u kojih postoje iste težnje. A poznato je da ne može biti međunarodnih veza bez jezika kao medija koji ih omogućuju, pa i to da nijedan jugoslavenski jezik zasad ne ubrajamo u takve medije.

Nastavnim planom opće srednje škole predviđa se učenje samo jednog stranog jezika, i to sa svega dva nastavna sata na tjedan. Kako su se do sada u gimnaziji i u nekim stručnim školama na tom stupnju školovanja u nas učila dva živa strana jezika s većim brojem sati, te su škole najnovijom redukcijom ozbiljno pogođene. Od stručnih škola to napose vrijedi za pomorske, ekonomske, ugostiteljske i još neke, u kojima strani jezik ustvari predstavlja dio stručnog obrazovanja budućih pomoraca, korespondenata, ugoštitelja i drugih.

Strani jezik je predmet koji traži mnogo vremena za vježbu, i to vježbu u školi pod nadzorom nastavnika. Nakon osnovne škole, u kojoj je u toku četiri školske godine bio osiguran bar minimalan kontinuitet u radu i minimalno vrijeme za vježbu, sad će se učenici prvih razreda srednjih škola naći u situaciji da strani jezik uče samo dva sata na tjedan, što je možda dovoljno za neke narativne predmete, u kojima se ne stječu određene vještine, već se samo saznaju činjenice, ali to nije dovoljno za strani jezik, kao što ne bi dostajalo npr. ni za matematiku ili neki drugi predmet u kojemu je zadatak stjecanje određenih vještina.

Sastavljači nastavnog plana Opće srednje škole vjerojatno su temeljito analizirali sve momente i sve mogućnosti što dolaze u obzir pri njegovoj

Pr. h. 2354/6

izradi. Njihov posao nije bio ni lak ni jednostavan, jer je trebalo u strogo omeđen okvir ugraditi niz predmeta, pri čemu je bilo neminovno da neki prođu bolje, a neki slabije. Nije na nama da ovdje analiziramo nije li pri tom neki od predmeta ispao predimenzioniran, a neki zapostavljen, kao što je to očito sa stranim jezikom. Ali na nama je da upozorimo na značenje nekih stranih jezika koji su danas u svijetu mediji međunarodnog sporazumijevanja. Ono je to veće u zemljama kojih se jezik ili jezici ne ubrajaju u te medije. Pokušat ćemo to iznoseći podatke o mjestu stranih jezika u školama nekih drugih evropskih zemalja, kojih se međunarodni interesi u većoj ili manjoj mjeri podudaraju s našima.

Izbor zemalja o kojima iznosimo podatke slučajan je, jer je ovisio o dostupnosti potrebnog materijala. Sretna je, međutim, okolnost da su zastupljene zemlje evropskog Zapada i Istoka, socijalističke i kapitalističke zemlje, čime raste vjerovatnost da dobivena slika može poslužiti kao evropski pro sjek. U radu smo se poslužili podacima prikupljenim u izdanjima Jugoslavenskog zavoda za proučavanje školskih i prosvjetnih pitanja u Beogradu, odnosno Instituta za istraživanje i razvoj obrazovanja u Beogradu, objavljenim u seriji »Inostrani školski sistemi (I—IV).<sup>1</sup>

Podatke iznosimo za ove zemlje: Francusku, Nizozemsku, Njemačku DR, SR Njemačku, Poljsku, Sovjetski Savez i Švedsku.

Broj sati u razredima koji vremenski odgovaraju razredima naše Opće srednje škole tiskan je masnim slovima.

#### Francuska

Jezik te zemlje još je uvijek jedan od medija međunarodnog sporazumijevanja, iako je u tom morao prepustiti prvenstvo engleskom jeziku. Francuski je od naročitog značenja za kontakte s većim brojem mladih zemalja u Africi, djelomično i Aziji, većinom zemalja u razvoju.

Unatoč toj činjenici, u školi se daje mogućnost učenja dva strana jezika.

Nakon završenih pet razreda osnovne škole, u kojoj se strani jezik još ne uči, učenici nastavljaju školovanje u tzv. »prvom ciklusu obrazovanja na II stupnju«, u trajanju od 4 godine. U tri sekcije: klasičnoj, modernoj 1 i modernoj 2, strani se jezik javlja s ovim brojem nastavnih sati<sup>2</sup>:

Razred	6.			5.			4.	3.	
Sekcija	kl.	m.1	m.2	kl.	m.1	m.2			
1. str. j.	4	4	3	4	4	3	3	3	obavezni predmet
2. str. j.	—			—			3	3	izborni predmet

<sup>1</sup> Inostrani školski sistemi I, Jugoslavenski zavod za proučavanje školskih i prosvjetnih pitanja, Beograd. Inostrani školski sistemi II, Jugoslavenski zavod za proučavanje školskih i prosvjetnih pitanja, Beograd 1973. Inostrani školski sistemi III, Institut za istraživanje i razvoj obrazovanja — OOUR Zavod za proučavanje školskih i prosvjetnih pitanja, Beograd 1973. Inostrani školski sistemi IV, Institut za istraživanje i razvoj obrazovanja — OOUR Zavod za proučavanje školskih i prosvjetnih pitanja, Beograd 1973.

<sup>2</sup> Vidi: Kosara Pavlović, »Školski sistem u Francuskoj i tendencije njegovog daljeg razvoja«, Inostrani školski sistemi I.

Kao izborni predmet učenici mogu birati jedan od ovih jezika: latinski, grčki, 2. živi strani jezik. Povrh toga može se još izabrati i učenje nekog stranog jezika kao fakultativan predmet.

U prikazu se ne iznose podaci o nastavnom planu daljeg stupnja školovanja, pa nemamo broja sati za 10. godinu školovanja.

#### Nizozemska

Ta je zemlja u međunarodnim odnosima upućena na druge jezike, pa je u tom u sličnom položaju kao i Jugoslavija.

Nakon završenih šest razreda osnovne škole, u kojoj učenici koji žele nastaviti školovanje u školi II stupnja od 5. razreda moraju učiti jedan strani jezik (njemački, engleski ili francuski), nastavlja se školovanje:

- u gimnaziji (6 god.) ili u višoj srednjoj školi (5 god.)<sup>3</sup>
- u raznim stručnim školama.

#### Gimnazija

Razred	1.	2.	3.	4.	5.	6.
Francuski	4	3	3	2	2	2
Njemački	—	—	3	2	2	2
Engleski	—	3	2	2	2	2

U gimnaziji se uče i klasični jezici, latinski i grčki, s velikim brojem tjednih sati, koji se u višoj srednjoj školi ne uče. Ovdje se zato daje veći broj sati živim stranim jezicima:

#### Viša srednja škola

Razred	1.	2.	3.	4.	5.
Smjer				A B	A B
Francuski	5	3	3	4 3	4 2
Njemački	3	3	3	4 2	4 3
Engleski	—	3	3	4 2	4 2

U 9. i 10. godini školovanja učenici općeobrazovnih srednjih škola u Nizozemskoj uče, dakle, obavezno čak tri strana jezika.

Za ostale vrste srednjeg obrazovanja ne raspoložemo podacima.

<sup>3</sup> Milica Vinter, »Školski sistem Holandije«, Inostrani školski sistemi IV

## Njemačka DR

Njemački jezik služi kao medij međunarodnog sporazumijevanja u znatnom dijelu Evrope, a u manjoj mjeri i izvan nje. Ipak se u školama Njemačke DR stranim jezicima daje prilično značajno mjesto.

U obaveznoj 10-godišnjoj općeobrazovnoj političkoj školi uči se počevši od 5. razreda ruski jezik, a od 7. razreda može se fakultativno učiti i 2. strani jezik, engleski ili francuski, u nekim školama također poljski, češki ili švedski.

### Desetogodišnja općeobrazovna politehnička srednja škola

Razred	5.	6.	7.	8.	9.	10.	
Ruski	6	5	3	3	3	3	obavezni predmet
2. str. j.	—	—	(3)	(3)	(3)	(2)	fakultativni predmet

Strani jezici dobro su zastupljeni i u daljem školovanju.

Dajemo nekoliko primjera!

### Trogodišnja profesionalna škola s maturom, tehnički i ekonomski smjer

Razred	1.	2.	3.
Ruski	2	2	2
2. str. j.	3—5	2—4	3

### Produžna srednja škola

Razred	9.	10.	11.	12.	9.	10.	11.	12.	9.	10.	11.	12.
smjer	opći				prir.-mat.				klasični			
ruski	5	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
2. str. j.	5	4	4	4	3	3	3	3	6	4	4	7
3. str. j.	—	4	5	5	—	—	—	—	—	6	6	4

Uz to postoje još specijalne škole, među kojima i škola s intenziviranom nastavom ruskog jezika, zatim filološke produžne škole s ruskim kao 1. stranim jezikom, engleskim ili francuskim kao drugim, a francuskim, engleskim, poljskim, češkim ili španjolskim kao 3. stranim jezikom.<sup>4</sup>

<sup>4</sup> Vidi: Dobrivoje M. Jovanović, »Školski sistem DR Nemačke«, Inostrani školski sistem III

## SR Njemačka

O značenju njemačkog jezika u međunarodnom saobraćaju već smo govorili iznoseći podatke o Njemačkoj DR. Unatoč takvoj ulozi njemačkog jezika i u SR Njemačkoj daje se stranim jezicima značajno mjesto.

Nakon završena četiri razreda osnovne škole učenici nastavljaju školovanje u glavnoj školi, gdje započinju učenjem engleskog jezika. Kao primjer dajemo nastavni plan iz pokrajine Schleswig-Holstein:

### Glavna škola

Razred	5.	6.	7.	8.	9.
Engleski	4	4	2	2	2

Važnije mjesto pridaje se stranom jeziku u realci, koja postoji paralelno uz glavnu školu. Primjer je iz pokrajine Hessen:

### Realca

Razred	5.	6.	7.	8.	9.	10.	
Engleski	6	5	5	4	4	4	Obavezni predmet izborni predmet.
2. str. j.	—	—	3	3	3	3	

Najviše prostora daje se, međutim, stranim jezicima u gimnaziji, naročito u nekim njezinim smjerovima. Dajemo primjer iz Donje Saske:

### Gimnazija — prirodno-matematički smjer

Razred	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.
Engleski	5	5	4	5	4	3	—	—	—
Francuski	—	—	6	4	4	4	5	5	—
3. str. j.	—	—	—	—	3	3	3	3	3

Postoje i gimnazije (specijalne) s još intenzivnijim učenjem jezika, ali mi ćemo stati na školama u kojima strani jezik nije centralni predmet.<sup>5</sup>

<sup>5</sup> Kosara Pavlović, »Sistem školstva u Saveznoj Republici Nemačkoj i tendencije njegovog daljeg razvoja«, Inostrani školski sistemi II.

## NR Poljska

U pogledu značenja jezika zemlje u međunarodnom saobraćaju Poljska je u sličnom položaju kao i Jugoslavija. Ipak se već u osmogodišnjoj školi uz učenje ruskog jezika daje mogućnost fakultativnog učenja jednog tzv. zapadnog jezika.

### Osmogodišnja osnovna škola

Razred	5.	6.	7.	8.	
Ruski	3	3	3	2	obavezni predmet
Zapadni j.	—	(3)	(2)	(2)	fakultativni predmet

Nakon završene osnovne škole učenici mogu nastaviti školovanje u liceju, u kojemu su u svim smjerovima strani jezici zastupljeni podjednako:

### Licej

Razred	1.	2.	3.	4.
Ruski	2	2	2	2
2. str. j.	4	4	3	3

Kao 2. strani jezik može se uzeti engleski, francuski ili njemački jezik.<sup>6</sup>

### Sovjetski Savez

Ruski jezik kao medij u međunarodnom saobraćaju dobiva sve veće značenje, pa je u tom pogledu Sovjetski Savez u povoljnijem položaju od Jugoslavije, koja je u međunarodnim odnosima upućena samo na strane jezike.

Strani jezik javlja se u 5. razredu srednje općeobrazovne škole.

### Srednja općeobrazovna škola u RSFSR<sup>7</sup>

Razred	5.	6.	7.	8.	9.	10.
str. j.	4	3	3	2	2	2

<sup>6</sup> Vidi: Mihajlo Juhas, »Sistem obrazovanja u Narodnoj Republici Poljskoj«, Inostrani školski sistemi I

<sup>7</sup> Dobrivoje Jovanović, »Školski sistem u SSSR«, Inostrani školski sistemi I



Ali u desetogodišnjoj srednjoj općeobrazovnoj školi ima i intenzivnijeg učenja stranih jezika. Kao primjer navodimo nastavni plan za strani jezik u Matematičkoj školi br. 2 u Moskvi, u koju se primaju za matematiku nadareni učenici nakon završenog 4. razreda neke druge desetogodišnje škole.

Matematička škola br. 2 u Moskvi

Razred	5.	6.	7.	8.	9.	10.
str. j.	4	5	5	3	3	2

Švedska

I to je zemlja, čiji jezik u međunarodnom saobraćaju nema značenja, pa su i Šveđani upućeni na učenje stranih jezika.

Za osnovno obrazovanje postoji jedinstvena devetogodišnja škola. Strani jezik javlja se već u 4. razredu:

Osnovna škola

Razred	4.	5.	6.	7.	8.	9.
Engleski	2	5	4	4	—	(3)
njemački ili francuski	—	—	—	5	5	5

U 9. razredu engleski se može birati kao izborni predmet. Njemački ili francuski mogu se učiti i sa smanjenim brojem sati (3 3 3) ako učenik izabere još i pojačano učenje matematike, švedskoga ili učenje strojopisa. Značajno mjesto ima strani jezik u stručnim školama:

Stručna škola — smjer društvenih nauka

Razred	1.	2.
Engleski	3	3
2. str. j.	3	4
3. str. j.	4	4

Kao 2. strani jezik može se učiti francuski ili njemački. 2. i 3. strani jezik obavezni su samo u jezičnom smjeru, dok su u ostalim smjerovima fakultativan predmet.<sup>8</sup>

<sup>8</sup> Dobrivoje Jovanović, »Školski sistem Švedske«, Inostrani školski sistemi II

Da zaključimo!

Iz ovog pregleda vidi se kakvo mjesto zauzimaju strani jezici u nastavnim planovima sedam evropskih zemalja. Vrlo je vjerojatno da je slično i u većini ostalih zemalja našega kontinenta. Osobito je značajno da se i u zemljama koje imaju tu prednost da je njihov vlastiti jezik medij u međunarodnom saobraćaju, mnogo mjesta daje stranom jeziku. To bi moglo i moralo biti povodom za razmišljanje i za eventualnu reviziju stava u pogledu mjesta stranih jezika u našim školama.

*Zlatko Muhvić*

## ČETVRT STOLJEĆA IZDAVANJA UDŽBENIKA STRANIH JEZIKA

### U povodu 25 godina rada »Školske knjige«

U času svog osnivanja kolektiv »Školske knjige« imao je samo 26 članova i postao je specijalizirani izdavač udžbenika i drugih knjiga namijenjenih odgojno-obrazovnim ustanovama u SR Hrvatskoj. S malim materijalnim mogućnostima ratom opustošene zemlje, bez kadra osposobljenog za taj odgovorni posao, počeci rada na prvim školskim knjigama bili su teški. Od 1945. do 1950. postepeno se prelazilo s četverogodišnjeg na osmogodišnje školovanje i društvo je zahtijevalo da se što brže izrade knjige za sve škole. Nastavni programi stalno su se mijenjali, a udžbenici su morali slijediti sve te promjene. Na brzinu stvorene knjige nisu mogle biti kvalitetne. No novi zadaci koje dobiva mladi kolektiv potiču ga da povećava broj svojih članova i da posebnu pažnju posveti stvaranju stručno osposobljene redakcije, da okuplja sve veći broj najboljih specijaliziranih stručnjaka — autora, ocjenjivača, lektora, slikara i drugih suradnika. Izdavačka djelatnost »Školske knjige« obuhvaća sistematski sve stupnjeve odgoja i obrazovanja — od predškolskog do specijalnog — i tako poduzeće izrasta u značajnog činioca ostvarivanja prosvjetne politike i unapređivanja školstva ne samo naše republike nego i cijele Jugoslavije.

Slaveći 25. godišnjicu njezina opstanka, (8. studenog 1975). možemo sa zadovoljstvom istaknuti da je »Školska knjiga« u tom razdoblju izdala više od 7 000 naslova u preko 155 000 000 primjeraka. To su udžbenici i priručnici, didaktički materijali i pomagala, enciklopedije i divot-izdanja, rječnici i gramatike, biblioteke i časopisi namijenjeni predškolskom odgoju, osnovnoj školi, srednjim i višim školama, akademijama i fakultetima, djeci i omladini, nastavnicima i odraslima. Na ostvarenju spomenutih izdanja radilo je više od 1 500 autora, crtača, recenzenata, lektora i drugih stručnjaka i suradnika.

U toj opsežnoj izdavačkoj djelatnosti udžbenici i materijali s područja stranih jezika zauzimaju značajno mjesto. Prema podacima kojima raspolazem, »Školska knjiga« već 1950. god. izdaje *Rusku čitanku* za gimnaziju

R. Poljanca, *Francuske tekstove* za V r. osn. šk. E. Horetzky — V. Moskvić, *Francusku čitanku* V. Tecilazića i *Njemačke tekstove* za V r. osn. šk. I. Medića. Tokom 1951. god. izdavačka djelatnost znatno se povećava. Izlazi 26 uglavnom novih i nešto prerađenih udžbenika za strane jezike. To je šest udžbenika engleskog jezika za osnovnu školu i gimnazije autora Brihte, Grgića, Filipovića, Ratnika i Torbarine, *Gramatika engleskog jezika* R. Filipovića, *Tečaj engleskog jezika za studente Ekonomskog fakulteta* M. Urbanija, 5 francuskih udžbenika autora Horetzky, Mosković, Zagoda, Brujić, Marinović i Grdenić, šest njemačkih udžbenika autora Medića i Muhvića i četiri udžbenika za ruski autora R. S. Poljanca. Iste godine Gortan, Gorski i Pauš izdaju dva udžbenika za latinski jezik, a Sabadoš, Sironić i Zmajlović udžbenik za grčki jezik.

U 1952. god. je, osim znatnog broja ponovljenih izdanja iz 1951. god., izišao novi udžbenik engleskog jezika J. Brihte, dva udžbenika francuskog jezika te I izdanje *Précis de grammaire française* E. Horetzky, tri udžbenika njemačkog jezika, tri latinskog i *Talijanska gramatika s vježbama* I dio J. Jerneja.

U 1953. god. pojavljuju se: jedno novo izdanje za engleski, dva za francuski, dva za ruski, jedno za njemački, dva za latinski i *Vježbenica talijanskog jezika* za V r. osn. šk. K. Drinković. U izdavačku djelatnost ulazi *Corrispondenza commerciale italiana* P. Kirca, I izdanje *Drvodelićeva Hrvatskosrpsko-engleskog rječnika*, te I izdanje *Medičeve Kleine deutsche Grammatik* i *Poljančeve Očerk grammatiki ruskog jezika*.

U 1954. god., osim tri nova udžbenika za francuski i talijanski, prvi put izlaze tri gramatike: *An Outline of English Grammar* R. Filipovića, *Latinska gramatika* Gortana, Gorskog i Pauša, *Talijanska gramatika* II dio, *Jerneja*. Pojavljuju se prve korespondencije: *Foreign Trade Correspondence* M. Urbanija i *La Correspondance commerciale française* I. Batušić, i dva rječnika: *Hurm: Njemačko-hrvatskosrpski rječnik* i *Drvodelić: Englesko-hrvatskosrpski rječnik*. Te se godine prvi put pojavljuje tečaj engleskog jezika za odrasle *English for Everybody* autora Brihta-Grgić i *Engleski izgovor* I dio, R. Filipovića. Daljnje nabrojane novih naslova koji su se pojavljivali svake iduće godine suviše bi izmorilo čitaoca. Dovoljno je napomenuti da su u toj, nazovimo je, prvoj fazi rada »Školske knjige« izišli svi najnužniji udžbenici za 1. strani jezik za osnovnu školu i gimnaziju, da su napisani udžbenici za engleski, ruski i francuski kao 2. strani jezik u gimnaziji, da su izišli svešćići lektire za sve jezike, a pojavili su se i prvi udžbenici za stručne škole (npr. *Francuski za ugostitelje* i *Engleski za medicinske škole* I dio). Godine 1956. izišao je *Hrvatskosrpsko-talijanski rječnik* Deanovića i Jerneja.

No s promjenama koje su se zbivale u našem društvu, posebno na području odgoja i obrazovanja, kao i s dragocjenim iskustvima stečenim u prvih desetak godina, sve se više osjećala potreba da se postojeći udžbenici mijenjaju. Neposredan povod tome bio je novi nastavni plan i program za osnovnu školu koji je stupio na snagu 1959. god. Dogovor autora, Komisija za udžbenike i stručne redakcije urodio je novom koncepcijom pisanja udžbenika. Tu su zapravo počeci timskog rada bez kojeg se danas ne može ni zamisliti stvaranje suvremenog udžbenika. U toj, da tako kažemo, drugoj fazi razvoja »Školske knjige«, koja počinje od 1960. i traje desetak godina, imamo značajnih inovacija na području stranih jezika. Strani jezik ulazi prvi put u nastavu IV razreda. Godine 1961. izlaze nova njemačka (Muhvić) i

ruska (Skljarov) početnica za IV i V r. osn. šk., 1962. francuska (Batušić-Montani), a 1963. engleska (Gerčan). Napuštaju se udžbenici siromašni ilustracijama, sivilo, stari format i stara oprema. Klasični udžbenik za početnu nastavu stranog jezika u kojem dominira tekst pretvara se u višebojnu živu slikovnicu. Da bi dijete čitalo tu sliku, ona mora biti sadržajno i likovno čista. To zahtijeva kvalitetniji papir, kvalitetniju tehniku tiska, veći format (17 x 24). Prijelomu stranice posvećuje se znatnija pažnja, pri prijelazu na pismo pažljivo se biraju slog, veličina i vrsta slova, razmak između redaka, pazi se na bjelinu sloga i sl. Udžbenik postaje knjiga koju dijete rado lista, likovi i scene u kojima se oni kreću postaju mu bliski jer su dio njegova vlastita života. Ovdje je već zacijelo prisutna mnogo veća motivacija. Kako se tekst usvaja samo oralno, još ne čitanjem i pisanjem, takav je pristup iziskivao prve priručnike za nastavnike, koji izlaze zajedno s udžbenicima. Prezentiranje svakodnevnog živog govora u novim udžbenicima nametalo je potrebu da svaki tekst koji ulazi u udžbenik jezično lektorira onaj kojemu je taj strani jezik ne samo materinski nego i struka kojom se bavi. Otada lektori postaju suradnici na svakom udžbeniku stranih jezika.

Do 1964. god. završavaju se osnovnoškolski udžbenici po novom nastavnom planu za sve jezike, tj. izdano je 16 udžbenika i osam priručnika za osnovnu školu. Uskoro praksa nameće potrebu da se izdaju prva vizualna i auditivna pomagala, pa 1966. izdajemo višebojne *zidne slike* veličine 100x70 cm za engleski i njemački jezik. U suradnji s »Jugotonom« izlaze i prvi kompleti od po 12 *gramofonskih ploča* uz udžbenike engleskog jezika za V i VI r. osn. škole. Godine 1968. počinju izlaziti prve *radne bilježnice* uz udžbenike engleskog, ruskog i nešto kasnije njemačkog jezika. Engleski udžbenici dobivaju i didaktički materijal u obliku višebojnih *Nastavnih listića* B. Močnik za V i VI r. osn. škole, a *kartice za nastavu stranih jezika* E. i V. Petrovića pomoć su u radu za sve strane jezike. »Školska knjiga« počinje izdavati i *tečajeve Instituta za fonetiku*. Najprije engleski, koji ima tri dijela, a zatim njemački i ruski. Nastava engleskog jezika dobila je na raspolaganje tzv. *razgranati udžbenik*. Zbog znatno manjeg broja učenika ostali strani jezici nisu mogli biti ovako opremljeni.

Razdoblje od 1963. do 1970. naročito je bogato novim izdanjima i za srednje škole. Za ilustraciju navest ću nekoliko podataka. U tom razdoblju izdana su 23 udžbenika engleskog jezika: za gimnaziju (8), ekonomske (4), pomorske (4), ugostiteljske (3), medicinske (3), i tehničke (1), škole; šest udžbenika francuskog jezika za gimnaziju, devet udžbenika ruskog jezika, za gimnaziju (8) i ekonomske škole (1); tri udžbenika njemačkog jezika, za ekonomske (1), tehničke (1) i grafičke (1) škole, dva udžbenika za talijanski jezik (gimnaziju), četiri gramatike »za svakoga« (engleska, njemačka, ruska i talijanska). I izdanje *Rusko-hrvatskosrpskog rječnika* R. Poljanca iz 1962. znatno je dopunjeno 1966. Od sveučilišnih izdanja izašle su *Gramatika španjolskog jezika* V. Vinje i *Grammatik der deutschen Sprache* (B. Jakić — M. Plohl) i još neki drugi naslovi, ali zbog ograničenog prostora ne mogu sve navesti.

No kad je zamašan posao izgledao završen, napredak znanstvene teorije o nastavi jezika, primijenjene lingvistike, postavio nam je nove zadatke. Poznato je da se otprilike svakih 10 godina nastavni planovi i programi svuda u svijetu, pa i u nas, moraju mijenjati, tj. osuvremeniti i uskladiti s razvojem društva, s napretkom znanosti i tehnike, jer i najsuvremeniji program postupno zastarijeva. Tokom 1970. god. »Školska knjiga« počinje

se pripremati za obogaćivanje udžbenika didaktičkim materijalima. Novi domet u modernizaciji nastave je multimedijски pristup nastavi, što znači izradu radnih materijala koji sistematski povezuju i uključuju sve medije u proces nastave. Godine 1972. izrađen je novom metodologijom, uz suradnju velikog broja stručnjaka, nastavnika i znanstvenika, novi nastavni plan i program za osnovnu školu u SRH, a »Školska knjiga« obvezala se da će taj program opremiti. Sada više nije riječ o udžbeniku, već i o raznim audiovizualnim izvorima znanja koji će pridonijeti uspješnijoj komunikaciji na stranom jeziku. Udžbenik je i dalje tu, prisutan, ali on više nije jedini izvor informacije. On je, prvi među jednakima i, čini se, usudujem se reći da će to još dugo biti, bez obzira na to kakvu formu i ime pisanom tekstu dali u budućnosti i kolika će biti trajnost njegove upotrebe.

S posebnim zadovoljstvom ističem da su prvi višeizvorni sklopovi koje je izdala naša izdavačka kuća 1974. god. bili sklopovi za engleski i francuski jezik u IV razredu osnovne škole. Proizvodnja je nastavljena iduće godine s engleskim i francuskim za V razred. U IV razredu učenik dobiva višebojnu slikovnicu u kojoj su situacije vizualizirane nizom slika, a lingvistički materijal usvaja se samo oralnim putem. Tek u V razredu, nakon kraćeg perioda oralnog rada, počinje se pisati i čitati. Svaki sklop sadrži vrlo opširnu knjigu za nastavnike, dijafilmove, na kojima su iste slike kao i na dječjoj knjizi, magnetofonske vrpce, s kojih učenici slušaju izvorne govornike i usvajaju pravilan ritam i intonaciju, aplikacije za magnetograf ili flanelograf, što se mogu primijeniti zasebno ili u kombinacijama, i dvije lutke. Sklop za engleski jezik ima četiri element-filma od 8 mm, svaki u trajanju od 3 do 4 minute. Izdavač je smiono ušao u takav program, angažirajući znatna materijalna sredstva za projekt čije se mogućnosti razvoja tek naslućuju. Naime, novim i funkcionalno opremljenim sklopovima trebat će u skoroj budućnosti opremiti i srednje škole koje su upravo zakoračile u temeljitu reformu.

Dok se pripremalo izdanje integriranog materijala za nastavu u osnovnoj školi, nastavili smo izdavati modernije i, koliko je god bilo moguće, suvremenije materijale i za srednje škole.

U proteklih pet godina izišlo je više od 20 novih udžbenika za srednje škole sa osam kompleta radnih listova i 14 priručnika, odnosno uputa za nastavnike. To je sedam udžbenika engleskog, francuskog, ruskog i njemačkog za 5. i 6. godinu učenja, četiri udžbenika za njemački kao 2. strani jezik, 3 udžbenika za ugostiteljske škole, prvi udžbenik za tehnički engleski i četiri vježbenice iz gramatike engleskog, ruskog, francuskog i njemačkog jezika. Posebno moram spomenuti i početak suradnje s redakcijom obrazovnog programa RTZ, za čije smo emisije dosad izdali pet ruskih i dva njemačka tiskana materijala. Osim tri nova izdanja iz serije »za svakoga« značajan je bio i rad na rječnicima. Tiskani su u I izdanju Španjolsko-hrvatski, Talijanski rječnik poslovne terminologije i pet malih džepnih rječnika za osnovnu školu.

Prerađeni su i dopunjeni u ponovljenim izdanjima Englesko-hrvatski ili srpski, Njemačko-hrvatski ili srpski, Hrvatsko ili srpsko-njemački, Rusko-hrvatski i Francusko-hrvatski ili srpski rječnik. Naša izdavačka kuća ima sada ukupno 18 rječnika, a u pripremi su još 4 nova.

Na kraju moram spomenuti da smo 1970. počeli izdavati i časopis »Strani jezici«, koji ima više od 3 500 pretplatnika.

IZDANJA OD 1950 - 1975.

JEZIK	Englesk.	Francuski	Njemački	Ruski	Talijanski	Španjolski	Latinski	Grčki	Esperanto	UKUPNO
SKOLA										
Osnovna škola										
UDŽBENICI	15	13	13	10	2		3	1		57
PRIRUČNICI ZA NASTAVNIKE	7	4	5	4	—		—	—		20
RADNE BILJEŽNICE	5	2	4	2	—		—	—		13
LEKTIRA	1	—	2	1	—		—	—		4
NASTAVNA SREDSTVA	14	6	4	—	—		—	—		24
TESTOVI	5	—	1	2	—		—	—		8
TV MATERIJALI	—	—	—	2	—		—	—		2
Srednje škole										
UDŽBENICI	43	22	25	15	5		4	4		118
PRIRUČNICI ZA NASTAVNIKE	4	2	5	2	—		—	—		13
RADNI LISTOVI	2	1	1	4	—		—	—		8
LEKTIRA	4	5	5	3	—		—	—		17
TV-MATERIJALI	—	—	2	3	—		—	—		5
SVEUČILIŠNI										
UDŽBENICI	8	3	4	1	13	1	—	—		30
RJEČNICI	3	3	3	2	4	1	1	1	—	18
GRAMATIKE	3	2	3	2	4	1	1	1	—	17
PRIRUČNICI	1	—	1	1	1	1	—	—	1	6
UKUPNO	115	63	78	54	29	4	9	7	1	360

Razumljivo je da mi u ovome članku nije bilo moguće poimence nabrojiti sve naslove izdane u proteklih 25 godina. Ima ih 360, od kojih se danas upotrebljava oko 240. Ta zamašna 25-godišnja djelatnost prikazana je brojkama na tabeli.

Listajući stara izdanja iz prvih poslijeratnih godina i uspoređujući ih s najnovijim udžbenicima multimedijskog sklopa izašlim 1974, lako možemo iznijeti prve dojmove: ondašnja knjiga siva, neugledno opremljena, siromašna slikama, malog formata, neatraktivna, a današnja živa, s višebojnim ilustracijama, većeg formata, pregledna, privlačna. Pri tome smo, naravno, zaboravili na vrijeme i uvjete u kojima su prvi autori radili, ne pitajući se jesu li imali iskustva, kakve su imali uzore, kako su izgledali prvi planovi i programi, na čiju su pomoć i suradnju mogli računati i kakve su, napokon, bile i materijalne mogućnosti za ostvarivanje njihovih zamisli. Zanimljivo je sjećanje dr. Jolande Brihte, koja je za svoje prve udžbenike za engleski jezik tražila samo malo boje da se u jednoj lekciji oboji zastava i zvijezda, ali je nije mogla dobiti! Sjetimo li se ratom upustošene zemlje i onog natčovječanskog napora da se danonoćnim radom što brže obnovi i normalizira život, odmah ćemo shvatiti da prvi udžbenici u tim prilikama nisu ni mogli drugačije izgledati. Uvidjet ćemo da su naši prvi autori uložili u svoj pionirski posao sav svoj entuzijazam i dobru volju, sve što su znali i umjeli. Nekih već nema među živima, neki su pak u zasluženom mirovini, ali još uvijek aktivno surađuju. I oni sada slave 25 godina aktivnog rada. Ovom prilikom ne samo da ih se moramo sjetiti nego im izražavamo i zahvalnost u ime »Školske knjige«, koja je zajedno s njima rasla i razvijala se, i u ime svih onih koji danas uz sasvim druge uvjete nastavljaju njihov posao uspješno, jer imaju na čemu dalje graditi. Nekad je autor sam morao obavljati posao i jezičnog stručnjaka i psihologa i pedagoga, pa čak rješavati probleme tehničke naravi, ukratko: preuzeti sam potpunu odgovornost. Danas, međutim, odgovornost pred javnošću preuzima autorsko-izdavački tim, koji se o svemu dogovara već u samom početku rada na udžbeniku i popratnim materijalima. Broj autora u timu ne treba da je prevelik, ali je bitno da su u tome timu sadržani profili jezičnog stručnjaka, praktičara, metodičara i dr. Izdavački tim daje stručnog, likovnog i tehničkog urednika, slika, lektora i još čitav niz drugih stručnjaka koji će udžbenik opremiti ostalim multimedijским materijalima. Recenzenti, izvjestitelji i Komisija za udžbenike također će pridonijeti većoj vrijednosti rukopisa. Ako se u toku rada na rukopisu provede još eksperimentalni rad u razredu i valorizacija materijala pa tek onda rukopis tiska i preda nastavnoj praksi, imat ćemo bez sumnje materijal kojemu ne može ni u kom slučaju konkurirati rad pojedinca. Profesionalno vođen timski rad bit će garancija da će novi radni materijali zadovoljiti stručne, pedagoške, odgojne i ideološke principe i korisno utjecati na formiranje humanističke i socijalističke ličnosti. A »Školska knjiga« će i nadalje sav svoj rad podrediti tom zahtjevu našeg samoupravnog društva.

Ankica Tomić